

Priprema za pedagošku radionicu
„Lažne vijesti (fake news) – kako kritički pristupati sadržajima na internetu “

Škola: Osnovna škola Ivana Gorana Kovačića Sveti Juraj na Bregu

Razredni odjel: 7. razred

Vrijeme trajanja: 45 minuta

Cilj:

- Upoznati učenike s pojmovima lažnih vijesti kako bi prilikom svakodnevnog čitanja vijesti na društvenim mrežama i internet portalima mogli prepoznati dezinformacije i lažne vijesti.

Ishodi: učenici će moći:

- navesti glavna obilježja lažnih vijesti,
- opisati najmanje jedan primjer lažnih vijesti,
- prepoznati lažne vijesti na konkretnom primjeru.

Oblici rada: frontalni rad, individualni rad, rad u skupinama

Metode rada: metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja

Mjesto održavanja radionice: učionica

Potreban materijal i sredstva: računalo, projektor, pribor za pisanje, radni listovi, ploča, flomaster, pametni telefoni.

Evaluacija: evaluacijski list

Tijek izvođenja aktivnosti:

Uvodna aktivnost (10 minuta)

Aktivnost 1: ledolomac

Svaki učenik napiše 2 tvrdnje o sebi – jednu istinitu i jednu lažnu te ostatak razreda treba pogoditi koja tvrdnja je lažna.

Učenici raspravljaju o fotografiji videoisječka iznad kojeg piše: *Negdje u Gorskom kotaru.* ;)

Učenici odgovaraju na postavljeno pitanje:

Vjerujete li da je ovaj videoisječak nastao u Gorskom kotaru?

Na Facebooku se dijeli videoisječak bliskog susreta s medvjedima za koji se netočno tvrdi da je nastao u Gorskom kotaru. Sugerira to snimka objavljena u Facebook grupi “Goranske Šanse” koja je dosad na toj društvenoj mreži podijeljena više od 450 puta. Noćna snimka nadzorne kamere prikazuje majku medvjeda i mladunče kako se kreću oko kuće u koju je netom prije, bježeći od njih, utrčala ženska osoba. Viralna snimka žene koja bježi od medvjeda nije nastala u Gorskom kotaru. U pitanju je snimka iz Rumunjske. Iako nije nevjerojatno da stanovnici Gorskog kotara imaju bliske susrete s medvjedima, o čemu su relativno nedavno izvještavali lokalni mediji, ova snimka ipak to ne prikazuje. Ovaj videoisječak samo je kap u moru neprovjerenih informacija

Aktivnost 2: oluja ideja

Učenici odgovaraju na pitanje *što su to dezinformacije?* Učenici odgovaraju na postavljeno pitanje, odgovori se zapisuju na ploču.

Pod pojmom dezinformacije smatramo informacije koje su: zavaravajuće, izmišljene, nisu točne, govore o događajima koji se nikad nisu dogodili, prenose izjave koje nikad nisu bile izrečene te najave događaja koji se nikada neće dogoditi. One mogu utjecati na naša shvaćanja, znanja i ponašanja, mogu biti namjerne i slučajne, netko ih je namjerno proizveo i plasirao u medije, a šire se radi stjecanja ekonomske koristi. Ova definicija obuhvaća pojam „lažne vijesti“ ili na eng. „fake news“. Lažne su vijesti zapravo uži pojam od koncepta dezinformacija. Dok dezinformacije mogu biti mješavina činjenica, poluistina i laži, lažne vijesti predstavljaju netočnu, potpuno lažnu izjavu, a stvorena je da navede čitatelja na krivi trag i sakrije istinu.

Središnji dio (30 minuta):

Učenici odgovaraju na postavljena pitanja:

Što mislite gdje sve možemo pronaći dezinformacije i lažne vijesti?

Medijima smo danas izloženi više nego ikada prije, a osnovne informacije uglavnom primamo putem društvenih mreža, dezinformacije i lažne vijesti možemo pronaći u svim medijima.

Koja je glavna specifičnost društvenih mreža u odnosu na tradicionalne medije?

Glavna specifičnost jest što društvene mreže nemaju uredništva koja provode selekciju vijesti i provjeravaju informacije prije nego što ih objave.

Kada su se pojavile lažne vijesti?

Lažne vijesti koje smo već mnogo puta sreli zapravo su prisutne od kada postoji čovječanstvo. Mediji i suvremene informacijske i komunikacijske tehnologije samo su olakšale i ubrzale dijeljenje takvih informacija pa su i posljedice dalekosežnije.

Što mislite zašto je važno naučiti prepoznati lažne vijesti?

Vrlo je važno naučiti prepoznati lažne vijesti jer ponekad i mi sami, ne provjeravajući vijest postajemo dio kruga prenošenja lažnih vijesti u javnome prostoru. A naši pametni telefoni pomoću algoritma ugrađenih u tražilice personaliziraju naša iskustva, a zahvaljujući tome na internetu nalazimo samo informacije i mišljenja koja su u skladu s našim vjerovanjima i stavovima. Važno je da naučimo biti „medijski pismeni“ što podrazumijeva da kao medijski korisnici imamo pristup te znamo vrednovati i kritički analizirati različite medijske sadržaje kako bi lakše tumačili vjerodostojnost, pouzdanost i istinitost poruke.

Kako možemo provjeriti činjenice te procijeniti točnost i utemeljenost izjava u medijskom prostoru? To možemo učiniti pomoću hrvatskog portala za provjeru činjenične točnosti faktograf.hr koji provjerava istinitost vijesti te mnogih drugih portala za provjeru činjenične točnosti tvrdnji kao što su: eufactcheck.eu, fullfact.org, factcheck.org, te servisi za pretragu fotografija kao što su: RewEye, TinEye. Google image search servis.

Što sami možemo učiniti kako bismo bili sigurni da je medijski sadržaj kojeg čitamo točan:

1. Nemojte pročitati samo naslov! Jedan od načina kako se šire lažne vijesti leži u činjenici da površno pročitamo samo naslov, a ne cijeli članak. Naslovi su ponekad sročeni samo da bi privukli pažnju („ŠOKANTNO“, „skandalozno“ ili „nevjerojatno“).

2. Provjerite izgled stranice! Koristite i druge pretraživače, svaki pretraživač dat će malo drugačije rezultate pretrage. Pritom valja imati na umu da se neke lažne vijesti recikliraju. Pripazite i na stranice koje sadrže riječi ‘wordpress’ i ‘blogger’ jer je u tom slučaju riječ o osobnom blogu i stavu pojedinca, a ne medijske organizacije, tj. neke ustanove, nakladnika ili izdavačke kuće. Ponekad su pak lažni izvori toliko dobri u kopiranju stvarnih vijesti da je teško primijetili da su lažni. Ponekad je teško razlučiti između istinitog i lažnog izvora. Takve stranice često završavaju na ‘com.co’ ili ‘lo’

3. Provjerite tko je autor! Neke su lažne vijesti potpisane samo inicijalima, imenom bez prezimena ili pak zajedničkim potpisom (npr. uredništvo). Osoba koja stoji iza teksta rijetko će svojim imenom riskirati reputaciju i posao objavljivanjem lažnih vijesti.

4. Provjerite upitne citate i fotografije! Autori lažnih vijesti izmišljaju citate te ih mogu čak pripisati i vrlo poznatim javnim osobama. Njihovu prijevaru lako ćete otkriti uz pomoć bilo koje tražilice ili servisa za pretragu fotografija.

5. Čuvajte se potvrde vaših stavova! Lažne su vijesti oblikovane i napisane tako da u čitateljima pobude emociju i potvrde njihova stajališta. Zapitajte se što ovaj izvor želi da napravim ili mislim i zašto bi htio da to napravim ili mislim?

6. Razmislite prije nego podijelite! Izvori lažnih vijesti oslanjaju se na to da će čitatelji dijeliti i širiti njihove sadržaje.

Aktivnost 3: igra: „Dalje od naslova“

Učenici su podijeljeni u skupine. Prema skupinama igraju igru – „Dalje od naslova“. Za izvedbu ove aktivnosti potrebni su pametni telefoni, pravila igre (PRILOG 1) koja sadržavaju točke pomoću kojih će učenici lakše prepoznati radi li se istinitoj ili lažnoj vijesti te radne listove (PRILOG 2) s pripadajućim QR kodovima koji osiguravaju dostupnost online vijesti svim učenicima. Učenici online vijest analiziraju samostalno. Svaka skupina dobiva različite primjere online vijesti. Poželjno je da tijekom izvedbe ove aktivnosti učenici koriste svoje pametne telefone kako bi pomoću njih otvorili online vijest. Učenici imaju zadatak napisati naslov članka, prepoznati sadrži li vijest istinite podatke ili se radi o lažnim vijestima te odgovor potkrijepiti čim većim brojem činjenica koje potvrđuju sumnju u istinitost ili potvrđuju istinitost vijesti, a to će učiniti pomoću smjernica (PRILOG 1), učenici će izbrojiti koliko su bodova dodali ili oduzeli članku počevši od broja 36. Nakon što učenici dovrše igru jedan učenik iz svake skupine predstavlja odgovore te iznosi koliko je bodova dobila online vijest koju je

skupina analizirala. Često u svakodnevnom životu možemo naići na vijesti koje nam izgledaju nevjerovatne, netočne, a budu istinite, još češće šire se za informacije koje izgledaju točne, vjerodostojne, provjerene, na kraju ispostavi da su netočne. Zato zaista moramo biti oprezni budući da je sve teže razabrati što je stvaran, a što lažan sadržaj.

Online vijesti:

- EKSKLUZIVNO: MASKE ne služe ničemu, a vjerojatno su OPASNE PO ZDRAVLJE, tvrdi pulmolog dr. Patrick Bellier
- Treba li nam domaćinstvo u školama ili to učenici moraju naučiti doma? Evo što ste nam rekli u anketi
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja najavilo obvezno testiranje djece
- Njemačka pronašla prirodnog ubojicu koronavirusa Covid-19!

Zaključak (5 minuta):

Aktivnost 4: kviz

Učenici rješavaju radne listove s kvizom (PRILOG 3) pomoću kojega će ponoviti sadržaje koje su tijekom nastavnog sata usvojili. Radni list (PRILOG 3) sadrži i podsjetnik za provjeru činjenične točnosti tvrdnji te alate za pretragu fotografija. Učenici neka pažljivo pročitaju tvrdnje te označe je li odgovor točan ili netočan. Nakon što učenici riješe kviz učenici čitaju tvrdnju te predstave naglas svoj odgovor. Na samom kraju učenici ispunjavaju evaluacijski listić (PRILOG 4).

Popis korištene literature:

- Bizjak Igrec, J., Galić, M., Fajdetić, M. (2014). Pedagoški portfolio. Zagreb: Profil.
- Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D. (2018). Kako prepoznati dezinformacije i lažne vijesti. Nastavni materijali za srednje škole, za učenike od 1. do 4 razreda. Zagreb: Agencija za elektroničke medije i UNICEF.
- Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D., Osmančević, L. (2018). Obitelj i izazovi novih medija. Priručnik s radnim listićima za roditelje, nastavnike i stručne suradnike (treće dopunjeno izdanje). Zagreb: Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu.
- Dokler, A. (2020). Video lekcija prepoznajte dezinformacije i lažne vijesti. Preuzeto 11.3.2021. s: <https://www.medijskapismenost.hr/video-lekcija-prepoznajte-dezinformacije-i-lazne-vijesti/>
- Dokler, A. (2017). Ključne vještine za 'post-truth' eru: kako prepoznati lažne vijesti. Preuzeto 9.3.2021. s: <https://www.medijskapismenost.hr/kljucne-vjestine-za-post-truth-eru-naucite-djecu-kako-prepoznati-lazne-vijesti/>
- Dokler, A. (2020). Kidalica lažnih vijesti: nagradni natječaj za srednjoškolce i studente. Preuzeto 8.3.2021. s: <https://www.medijskapismenost.hr/kidalica-laznih-vijesti-nagradni-natjecaj-za-srednjoskolce-i-studente/>
- Dokler, A. (2019). EU factcheck: studenti provjeravaju istinitost izjava političara. Preuzeto 16.3.2021. s: <https://www.medijskapismenost.hr/u-projektu-eu-factcheck-studenti-provjeravaju-istinitost-izjava-politicara/?fbclid=IwAR3DqT-cu1KBBwipj-RhlRbzbP7Itw3O6-Znj3G8-6-9FB-5rkFqi1ovRYQ>
- Leko, M. (2022). Ministarstvo znanosti i obrazovanja najavilo obvezno testiranje djece. Preuzeto 7.2.2022. s: <https://archive.li/USDJD>
- Letinić, A., Horvat, M., Sesar, J. i drugi (2016). Čitajmo između redaka – priručnik za razvoj medijske pismenosti. Zagreb: GONG i Kuziv.
- P., M. (2020). EKSKLUZIVNO: MASKE ne služe ničemu, a vjerojatno su OPASNE PO ZDRAVLJE, tvrdi pneumolog dr. Patrick Bellier. Preuzeto 10.3.2021. s: <https://www.logicno.com/politika/maske-ne-sluze-nicemu.html>
- Šćuric, R. (2022). Treba li nam domaćinstvo u školama ili to učenici moraju naučiti doma? Evo što ste nam rekli u anketi. Preuzeto 7.2.2022. s: <https://www.srednja.hr/zbornica/treba-li-nam-domacinstvo-u-skolama-ili-to-ucenici-moraju-nauciti-doma-evo-sto-ste-nam-rekli-u-anketi/>
- Vrsaljko, M. (2020). Aronijom protiv korone. Preuzeto 9.3.2021. s: <https://faktograf.hr/2020/12/15/aronijom-protiv-korone/>
- Vrsaljko, M. (2022). Viralna snimka žene koja bježi od medvjeda nije nastala u Gorskom kotaru. Preuzeto: 7.2.2022 s: <https://faktograf.hr/2022/01/04/viralna-snimka-zene-koja-bjezi-od-medvjeda-nije-nastala-u-gorskom-kotaru/>

PRILOG 1: PRAVILA IGRE

DALJE OD NASLOVA

// IGRA ZA PROVJERU TOČNOSTI ONLINE VIJESTI //

PRAVILO: ZAPOČINITE S
36 BODOVA I DODAJTE IH
ILI ODUZIMAJTE TIJEKOM
ANALIZE TEKSTA.

NASLOV

Koristi li naslov velika slova ili previše uskličnika i upitnika? **-1**
Najavljuje li naslov tajne informacije, iznenađenje, sreću, bijes? **-2**

SLIKE

Slike su s besplatnog servisa ili nepotpisane **-1**
Slike su manipulirane ili se odnose na druge događaje **-2**

INTERNET ADRESA

Publikacija nema svoju domenu ili koristi blog **-1**
Adresa je lažna, npr.: bbc.com.co **-2**

OGLASI

Članak je sponzorirala tvrtka ili organizacija **-1**
Oglas je puno ili izgledaju jeftino i upitno **-2**

AUTOR

Nije moguće pronaći druge tekstove autora **-1**
Takva osoba drugdje na internetu ne postoji ili koristi pseudonim **-2**

TEKST

Tekst je prepun pravopisnih i gramatičkih grešaka **-1**
Tekst koristi emocije, preuveličavanje i senzacionalizam **-2**

DATUM

Članak nema datuma **-2**
Informacije više nisu relevantne ili svježe **-2**

PRETRAŽIVANJE

Linkovi ne postoje ili vode do sumnjivih izvora **-2**
Drugdje ne postoje izvještaji o priči **-2**

INTERVJU I MIŠLJENJA

**BONUS
RUNDA**

Tekst citira i imenuje izvore **+2**
Osoba u tekstu ima znanje o temi, a tekst obrađuje temu iz više perspektiva **+3**

GRAFIKONI I STATISTIKE

Točno i pregledno predstavljaju javno dostupne podatke **+2**
Temeljeni su na javno objavljenim istraživanjima iz vjerodostojnih izvora **+3**

PRILOG 2: RADNI LISTIĆ ZA IGRU

DALJE OD NASLOVA

IGRA ZA PROVJERU TOČNOSTI ONLINE VIJESTI

1. NAPIŠITE NASLOV ONLINE VIJESTI.

---

2. RAZMISLITE SADRŽI LI VIJEST ISTINITE PODATKE ILI SE RADI O LAŽNIM VIJESTIMA?

---

3. POKUŠAJTE PRONAĆI ČIM VIŠE DOKAZA KOJI POTVRĐUJU ISTINITOST VIJESTI ILI IZRAŽAVAJU SUMNJU U ISTINITOST VIJESTI.

---

4. KONAČAN BROJ BODOVA NAKON OCJENJIVANJA ONLINE VIJESTI:

PRILOG 3: KVIZ O LAŽNIM VIJESTIMA

TVRDNJA	TOČNO	NETOČNO
1. Fenomen lažnih vijesti nije ništa novo. Lažne vijesti se pojavljuju u tabloidima, ali i u vjerodostojnim medijima.	x	
2. Lažne vijesti se u pravilu ne proizvode namjerno ili s točno određenim ciljem.		x
3. Kada korisnici društvenih mreža šire lažne vijesti, oni su toga rijetko svjesni.	x	
4. Ljudi mogu zaraditi novac kreirajući lažne vijesti i šireći dezinformacije kroz društvene mreže.	x	
5. Učinkovitije je prikupiti činjenice koje dokazuju kako je neka informacija netočna nego samo reći kako to jednostavno nije istina.	x	
6. Ako informacije prikupljamo iz tradicionalnih izvora (dnevne novine, radio, televizija...) manja je šansa da ćemo biti izloženi lažnim vijestima.	x	

Portali za provjeru činjenične točnosti tvrdnji:

- faktograf.hr
- eufactcheck.eu
- fullfact.org
- factcheck.org

Servisi za pretragu fotografija:

- RevEye, TinEye, Google image search servis

PRILOG 4: EVALUACIJSKI LISTIĆ

EVALUACIJSKI LISTIĆ

1. Kakvo je bilo tvoje raspoloženje tijekom sata (zaokruži ocjenu):

😊👉 5 4 3 2 1 👈😞

2. Koliko ti je današnja radionica bila korisna (zaokruži ocjenu):

😊👉 5 4 3 2 1 👈😞

3. Što si naučio/la tijekom današnje radionice?

---

4. Ostalo mi je nejasno/ moj prijedlog za sljedeću radionicu:
